

Oi did lado ir analogai

Anatolijus ŽURAVLIOVAS

Anatolijus Žuravliovas (Анатолий Федорович Журавлев) – vienas ryškiausių šiuolaikinių Rusijos mitologų-kalbininkų, išleidęs bent tris stambias šios srities knygas: „Naminiai gyvuliai rytų slavų tikėjimuose ir magijoje“ (Домашний скот в поверьях и магии восточных славян: Этнографические и этнолингвистические очерки. Москва, 1994.), „Kalba ir mitas: lingvistinis komentaras A. Afanasjevo veikalui ‘Slavų poetinės pažiūros į gamtą’“ (Язык и миф: Лингвистический комментарий к труду А. Н. Афанасьева «Поэтические воззрения славян на природу». Москва, 2005) ir visai neseniai – „Prasmių evoliucija“ (Эволюция смыслов. Москва, 2016). Pastarojoje knygoje esama straipsnio, skirto rusų dainų priedainiams Ой дид-ладо, lietuviškai būtų Oi did lado, o podraug nagrinėjamas ir mitinio personažo, vardu Lado, klausimas. Kadangi šis personažas ne mažiau aktualus ir lietuvių mitologijai, tai pateikiame skaitytojui šio A. Žuravliovo straipsnio vertimą į lietuvių kalbą.

Kalbėdamas apie rytų slavų dievus ir įvertindamas jų (ir jų vardų) patikimumą, priklausymą neginčijamam rytų slavų panteonui, Vladimiras Toporovas pažymi: „Tarp slavų mitinių vardų esama ir tokių, kurie mena neabejotinus kitų tradicijų dieviškuosius personažus, nors slavų mitologijos sistemoje jie nėra dievai. Tokiais atvejais kyla klausimas, ar ši situacija paaiškinama tuo, kad nagrinėjamas personažas tarp slavų patyrė degradaciją, susijusią su ‘deteizacija’, ar atvirkščiai – jis nespėjo įgyti dievybės rango ir, vadinasi, fiksuoja tikrai ‘priešdieviškąjį’ lygmenį“ (Топоров 1996: 163).

Viena iš dingsčių, gal net pagrindinė, išskirti Lado kaip ypatingos pagonių dievybės vardą (Michailui Čulkovui, Aleksandriui Afanasjevui ir kitiems), be abejonės, buvo gausūs, nors prasmės (o kitąsyk ir sintaksės) požiūriu nelabai skaidrūs rytų slavų dainų refrenai, tiek nekalendorinių – „lyrinių“, „vaikų“ (pagal adresatą) ir t. t., – tiek ir kalendorinių-apeiginių dainų (Kalėdų ciklo, Užgavėnių, Velykų, Kupolių, Petrinių ir kt.). Tarp jų ir tas, kuris iškeltas šio straipsnio antraštėn. Šaknies Лад- vardo rytų slavų dievus (Лад, Ладо, Лада) esant prasmintus, kabinetinės prigimties, kaip gerai žinoma, įrodinėjo Aleksandras Potebnia (Потебня 1883–1887).

A. Afanasjevo veikale „Poetinės slavų pažiūros į gamtą“ (Поэтические воззрения славян на природу)

slavų Lado ir Lada vaisingumo dievų teisėmis pagal funkcijas prilyginami skandinavų Frėjui ir Frėjai, romėnų Liberui ir Liberai. Tačiau tuo Afanasjevas nepasitenkina ir bando aptikti sąlyčio taškų tarp Lado ir griausmasvaidžio Peruno: „Dainų priedainiuose Ladas pramintas seneliu (дед), o taip paprastai vadintas Perunas...: ой Дид-Ладо“ (Афанасьев ПБСП I: 439).

Fonetinio komplekso (-)did(i)-, aptinkamo tokiuose junginiuose kaip *did lado*, *didi lado*, aiškinimas reiškiant ‘senelį’ (slavų *dědъ), kaip siūlė A. Afanasjevas, neatrodo visai vykęs.¹

Tiesa, senus Olego Trubačiovo svarstymus, esą junginyje *dědъ lada dėmuo „dědъ – tai vyresnio giminaičio pavadinimas, o lada – jo vardinis apibrėžimas“ (Трубачев 1959: 101; pastarąjį autorius laiko ide. *al-dho-s ‘suaugęs, brandus’ paradigmine forma), tarsi patvirtintų tokie slavų dainų (paprastai kalendorinių) refrenai kaip Ах и ляле, ладо мое; Ах и лелё, ладо мое (СРНГ XVI: 236, 343), su sąlyga, jeigu šių junginių pirmuosius dėmenis suprasime reiškiant ‘(bet kokį) vyresnio amžiaus giminaitį’ – plg. лёля (СРНГ XVI: 346); *lel’a (ЭССЯ XIV: 103, 104) ir kt., žr. toliau.

1. Jis, pavyzdžiui, buvo gretinamas netgi su „indų didhi ‘šviesa’, ‘grožis’“ (Сумцов 1996: 45). Žinoma, neliko nutylėta ir jo galima tapatybė su lie. didis (Potkański 1924; cituotas Gieysztor 1982: 146).

Vis dėlto – pirma – O. Trubačiovas paskui atsisakė savo ankstesnės žodžio **lada* etimologijos ir pasirinko sprendimą, pagal kurį etimologiškai tapati vyriškosios giminės lytis *ladz* laikoma dūriniu iš parodomiojo įvardžio ide. **ol-* (sl. **olni*, ru. *лоні* ‘pernai’, lo. *uls* ‘anapus’, *ultra* ‘daugiau, toliau’, *olim* ‘kitąsyk, kitados, kadaise’, sen. lo. *ollus* ‘anas, tas’) ir ide. **dhē-* ‘dėti’ redukuotojo pavidalo **-dh-* (žr. ЭССЯ 14: 11). Antra – dainų refrenai *леле, ляле, (аў-)люли* ir pan. veikiausiai yra šūksnio *аллилуйя!* ‘aleliuja!’ (per graikų kalbą atėjusio iš senovės hebrajų *hallelū jah!* ‘šlovinkite Viešpatį!’) liaudiškos modifikacijos, prasiskverbusios į sakinę liaudies kultūrą iš bažnytinio ritualo (žr. Толстой 1995: 100–102; Виноградова 1982: 110–112). Ieškant šios versijos patvirtinimo, atsižvelgtinas ukrainiečių dainų refrenas *зелело-зелело* (Чебанюк 1987: 23). Kirtis šiame žodyje šaltinio nenurodytas, tačiau rimas (*Жеб зиму одмелó...*) verčia manyti, kad kirčiuotas yra paskutinis skiemuo – *зелелó*, o tai tik sutvirtina argumentus kildinimo iš *аллилуйя!* naudai (kad ir per kur šis būtų patekęs: plg. le. *halleluja*, lo. *(h)allelūia(h)*, vok. *Hallelujah*).

Atitinkami fonetiniai, sintaksiniai, tikėtina – ir pragmatiniai bei kitokie šūksnio (*оў*) *дуд-ладо* bei kitų, į jį panašių, požymiai verčia manyti esant iš esmės įmanomą ir jų atitinkamą kilmę. Nors vėlesni jų atspindžiai yra itin supainioti – plg. bulgarų lietuviui prišaukti skirtų dainų refreno priebalsinį karkasą, sutampantį su rytų slavų, skiriantis vokalizmui: *Оў додоле!*; pažymėtini ir bulg. dial. *дода* ‘vyresnioji sesuo’, kreipinys į vyresnio amžiaus moterį *додо* (žr. БЕР I: 406). Todėl išaiškinti šių šūksnių pirminį šaltinį yra ganėtinai keblu².

Kompleksų **did(i)-* ir **lel(e)-* jungtį aptinkame ir abejotinos lenkų deivės *Dzydzilelya* varde – XV a. krukvietis metraštinkininkas Jonas Dlugošas ją tapatino su romėnų *Venera*. Abejotinas čia ne pats deivės vardas, išlikęs kalendorinėje tautosakoje, o tai, kad blankus ir, matyt, palyginti vélyvas folklorinis personažas iškeltas į senos pagoniškos dievybės rangą. Fonetikai artimas ir deivės vardas *Didila* Jozefo Jungmano (Jungmann) „Čekų–vokiečių kalbų žodyne“, jo paimtas iš Jano Kolaro (Ján Kollár) raštų ir kvalifikuotas kaip „būtent čekų, o ne kaip nors kitaip pažymėtos kilmės“ (Стемковская 1993: 44, 45, 49).

Šiaip ar taip, siūlant etimologijas tokiems, su desemantizuotais šūksniais susijusiems, mitiniams vardams, būtina pagreičiui atsižvelgti į atitinkamą neslavų

medžiagą, kuri yra gana gausi ir, svarbiausia, ne pernelg įvairi.

Pradžiai plg. graikų pjūties arba vynuogių rinkimo metu dainuotos dainos refreną *αἰλίνε!* ‘o, Linai!’, kuris „ilgainiui v i r t o pačios d a i n o s pavadinimu ir joje minimo v e i k ė j o v a r d u“ (Веселовский 1989: 166). Pati daina taip ir vadinama – *αίλινος*. Linas, kurio kilmę iš dainos teksto fragmento konstatuoja Aleksandras Veselovskis, – tai apverktino likimo graikų mitologijos personažas, Apolono ir Argo karalaitės sūnus, kurio likimas ir tapo priežastimi atsirasti daugybei jo vardą mininčių gedulingų dainų (apie jį žr. МНМ II: 55–56). Toliau dar gražiau: „Freizeris daro prielaidą, nors ir nepateikia pavyzdžių, esą Linas – tai neteisingai suprantas finikiečių *ai lanu* ‘apraudokite mus’“ (Грейвс 1992: 427). Panašiai aiškinamas Jakcho (Bakcho orgiastinė apraiška) vardas *Ἰακχος* ir jo kilmė – iš misterijų šūksnio *Ἰακχῶ, ὦ Ἰακχε* (plg. *ιά* ‘garsas, balsas, šūksnis’).

Plačiai pagarsėjusį tokios mitinių pseudopersonažų kilmės pavyzdį sudaro latvių *Līgo*, paskelbtas „džiaugsmo dievybe“. Iš tikrųjų šis kabinetinis mitonimas yra ne kas kita, kaip kupolinės dainos refrenas, tapęs vasaros saulėgrįžos šventės pavadinimu (Šmits 1926: 66–68). Gramatiškai šūksnis *līgo* yra veiksmazodžio *līgot(ies)* ‘linguoti ką (linguoti pačiam)’ liepiamoji nuosaka (Šmits 1926: 89, 91). Kaip dievybė Lyguo pradeda rodytis tik XVIII a. pabaigos–XIX a. pradžios latvių raštijoje. Latvių veiksmazodis *līgot* semantiškai palygintinas su slavų **lelējati* ‘supti, sūpuoti, liūliuoti vaiką’, kuris savo ruožtu yra artimas **lel(e)-* tipo refrenams.

Savo ruožtu adygų dainų priedainis *ou redede (uere-dede)*, sudarytas tiesiog iš aliteruojančių sąskambių (Климов 1967: 300; Шагиров 1973: 368–371) ir, vadinasi, asemantiškas, atgaline data gali būti – ir kai kurių tyrinėtojų netgi yra – suvokiamas kaip adygų didvyrio Rededės pašlovinimas (šis tapatinamas su metraščiuose minimu adygų protėvių kasogų kunigaikščiu, žuvusiu dvikovoje su „tmutarakanės“ kunigaikščiu Mstislavu Vladimirovičiumi: ... и вынзе ножь [у] зарьза Редедю „ir smeigė peilį [ir] papjovė Rededę“ Laurentijaus metraštyje, taip pat užuomina „Sakmėje apie Igorio žygį“ ... храброму Мстиславу, иже зарьза Редедю предъ пълкы касожскими „... narsiajam Mstislavui, kuris papjovė Rededę priešais kasogų pulkus“). Tačiau palikime Rededę nuošalyje³.

2. Apie tokio tipo deetimologizuotų fragmentų reintegraciją pastoviuose ritualiniuose tekstuose žr. Иванов, Топоров 1965: 54.

3. Jo vardo etimologijos ieškoma tiurkų dūrinyje *är* „vyras“ + *dädä* „senelis, tėvas“, jis lyginamas su vengrų pavarde *Erdödi* (žr. O. Trubačiovo pastabas: Фасмер III: 458).

Be adygu, Kaukaze panašūs priedainiai girdėti gruzinų (*warada, warajda*), abchazų bei abazinų (*urada, uraida*), osetinų (*uraida, varaida, wæræjdæ*), balkarų (*oraida*) dainose (Шагиров 1973: 370; Абаев ИЭСОЯ IV: 90). Analogiškas priedainis *u-rededi-da-rededia* fiksuojamas Altajaus tautelių dainose (Марков 1899: 345, 346). Nikolajus Trubeckojus adygu vestuvinių dainų priedainius *ueredede, uorede* ir pan. gretina su rusų vestuviniiais refrenais *уредеди, уряди, ойряди, ой-редуди* ir altajiečių *ойрид*, o jų bendru šaltiniu nustato esant kaip tik šiaurės Kaukazo apeiginius tekstus (Трубецкой 1911: 233–237), nepernelyg griežtai prieštaraudamas A. Markovui, spėjusiam, esą rusai galėję šį refreną išgirsti Ivano Rūsčiojo vestuvėse su čerkėsų kunigaikštyte Marija Temriukovna, kuriose dalyvavo daug čerkėsų svečių (pats Trubeckojus manė adygu priedainį paplitus per kazokus, nors atitinkamų kazokų dainų tekstų nepateikė). Kaip būdingą paralelę antikiniam Linui, aptartam Veselovskio, reikia paminėti šio priedainio sąsają su ‘dainų’ reiškiančiais žodžiais (kabardinų *wārād*, ubychų *wārādā*, abazinų *warad*). Nagrinėdamas santykį tarp kabardinų žodžio *ýэрэд* (*wārād*) ‘daina’ ir refreno *ýэрэдэ* (taip pat *ýэредэ*), Aminas Šagyrovas neigia galimybę antrąjį kildinti iš pirmojo: „Reikia konstatuoti priešingą priklausomybę: *ýэрэд* (*ýэред*) ‘daina’ atsirado iš refreno“ (Шагиров 1977 II: 92). Aptardamas galimas priedainio kilmės versijas Vasilijus Abajevs skeptiškai pažymi: „Priedainio etimologija neaiški. Abejotina, ar tokius priedainius išvis dera etimologizuoti“ (Абаев ИЭСОЯ IV: 90). Šagirovo išvadą priedainį esant „jaustukinio pobūdžio dainiu“, matyt, reikia suprasti kaip pritarimą.

Negali nepatraukti dėmesio tai, kad mus čia dominantys refrenai fonetiškai remiasi sklandžiųjų priebalsių – pirmiausia *l*(’), rečiau *r*(’) – aidėjimu, kaip ukrainiečių kalendorinių dainų priedainis *Льон, льон, льон*, primenantis tiek graikų šūksnį *αἶ Λίβε!*, tiek rusų *Ляля ли... , Ой ли, ли да да... , Доли-лэли-лэли-лэ... , Лалбй-лалбй... , Лалье-лальё... , Да лё, лё, лелё... , Лелем-ю... , Лэлим мой, лэлим!... , Ой ли лелёшеньки... , Диво ули ляду... , То та люли... , Ох, люба, люба, люба... , Рэле, рэле, рэле... , О-редиди... , Ой, ради-ради...* ir pan. (žr. СРНГ XVI: 252, 343; Бернштам 1986: 87, 88). Čia ir marių *aida-ra-ara-ra* (pagal šventinės dainos melodiją), ir čiuvašų priedainiško pobūdžio šūksnis *ai-jar-ra-ara-ra-ra*, ir kirgizų moterų atliekamos vestuvinės dainos priedainis *jar-jar-jar*, kalboje vartojamas reikšme ‘vestuvinė daina’ (Гордеев I: 127), ir Mesopotamijos pjūties dainų priedainis *alala / alalu* drauge su huritų dievybės

vardu ^D*Alala* (Нерознак 1978: 150). O tai vėlgi tiksliai Lino paralelė, nors autorius, priešingai nei A. Veselovskis ir P. Krečmeris, čia linkęs įžvelgti ne perprasmintą šūksnį, o atvirksčiai – priedainyje minimą dievybės vardą. Iš jų sudaromi metakalbos (metafolkloriniai, „liaudies menotyriminkų“) terminai atitinkamai dainavimo manierai, atitinkamam dainų žanrui ir jų atlikėjams įvardyti: *лалыкать, лелёкать, лелюкать, лялёкать*, daina *лелёшная*, kalėdautoja(s) *лалыльщик,-ица, лалыници,-ица* ir pan. (СРНГ XVI: 252, 343, 345; 17: 245, 246, 273; žr. Бернштам 1986), lietuvių *lalauninkas*, latvių *līgot* ‘dainuoti kupolines dainas’ ir t. t.

Sklandžiųjų priebalsių artikuliacija užkrečiama: žaidimų ir kalendorinėje poezijoje žodžiai bei jų lytys, savaime visai ne garsažodžiai, tyčia parenkami taip (jei veiksmožodžiai, tai paprastai būtojo laiko, daugiausia moteriškosios giminės arba daugiskaitos, arba liepiamosios nuosakos), kad jų kartojimas fonetiškai itin priartėja prie nagrinėjamų asemantiškų priedainių: *Ой там наши орали, орали* – ой, Лели, Ладо, – **орали, орали!** „Oi ten mūsų šūksniai rékavo, rékavo – oi, Leli, Lado, – rékavo, rékavo!“; *Мы пололи, пололи ленок* „Mes ravėjom, ravėjom linelius“; *Де ти, дівчино, бувала, / Як дуброва палала, палала?* „Kur, mergužėle, buvai, / Kai giraitė liepsnojo?“; *По подарку дарили, / По подарку дарили, / Дарили, дарили, / Дарили, дарили* „Po dovaną dovanojo, / Po dovaną dovanojo, / Dovanojo, dovanojo, / Dovanojo, dovanojo“; *Ты ори, ори, ори, мещанский сын* „Tu ark, ark, ark, miesčio sūnau“; *Ой, рано-рано солнышко всходэ* „Oi anksti anksti saulelė teka“. Toliau dainoje šis žodžių junginys, beje, praranda laiko reikšmę ir iš tikrųjų virsta refrenišku atbalsiu: *А хай нашу кудельку медведь прядеть, / Ай, рано, рано, медведь прядеть. / А мы бы, девочки, да людей глядеть, / Ай, рано, рано, да людей глядеть* „Tegu mūsų kuodelį meška verpia, / Oi anksti anksti, meška verpia. / O mes, mergužėlės, – žmonių žiūrėti, / Oi anksti anksti, žmonių žiūrėti“. Ir pats laiko prieveiksmis *рано* ‘anksti’ čia, matyt, bus antrinis – semantizuotas asemantiškas garsažodis, artimas vartojamam vestuvinės dainos iš Padonės priedainyje: *Хмель молод! Урано! Урано! Урано мое!* „Apiny jaunasai! Urano! Urano! Urano mano!“ (СРНГ XLVII: 318).

Su takiu, plaukiančiu sklandžiųjų priebalsių skambesiu ryškiai kontrastuoja pasikartojantys sprogstamieji (dažniau už kitus – skardus kietasis *d* ar minkštasis *d*’), sukeliantys stabčiojimo, kliuvimo įspūdį. Kartojimas sustiprina ir sklandųjį priebalsį, tuo galima įsitikinti, pavyzdžiui, iš aliteracijų, aptinkamų „Sakmėje apie Igo-

gio žygį: **Възлелѣѣ... мою ладу къ мнѣ...** „Išauklėk... mano mylimąją man...“, kurios savo skambesiu įkyriai primena priedainį *леле ладо*. Žaidimo garsų deriniu l(‘)... d esama ir paskesniame „Sakmės...“ fragmente su lygiagrečiomis ir sinonimiškomis, sintaksės požiūriu, etimologinėmis figūromis: *Уже намъ своих милых ладъ ни мыслию смыслити, ни думою сдумати, ни очима съглядати* „Jau tums savo mielų mylimųjų nei mintyte sumintyti, nei manyte sumanyti, nei akimis sužvelgti“ (nepaisant ne mažiau pastebimų šiame fragmente *m* pasikartojimų). Gali būti, kad šūksnis *ладо*, kaip asemantiško refreno *леле ладо* dėmuo, perprasmintas (per anagramą paslėptas?) glūdi ir dainos tekste: *Ой лелю, молодая, о Лелю! ... на красном блюде, о Лелю! При добрых людях, о Лелю!* (Терещенко 1848 V: 17).

Štai ukrainiečių tarminės šaknies *lad-* pavadinimai, susiję su vestuvinėmis dainomis (jų sąvadą žr. ЕСУМ III: 180): *ладовні пісні* ‘ladavimo dainos’, *ладувати* ‘laduoti’, *ладкати* ‘ladauti’, *ладканка* ‘ladautinė’, *ладкальниця* ‘ladautoja’. Kartais sprogstamojo priebalsio pasikartojimai valdo visą refreną: *дидаї-дидаї, диди-диди-дидаї* (Onegos apylinkų dainose). Palyginimui – teritoriškai tolimas (Penzos apylinkių) „liaudies menotyrininkų“ terminas *дидукать* ‘šokti ratelį, dainuojant dainą su priedainiu *ої дуді, ої ладо*’ (СРНГ VIII: 53). O už rytų slavų ribų – bulgarų dial. *диюкам ‘groti dūdele’, ‘švilpauti’, susijęs su skoliniu iš turkų *dūdük* ‘dūdelė’ (БЕР I: 406, 467), tačiau keliantis asociacijas ir su nagrinėjamoju slavų kompleksu **did-*.

Kitas dalykas, nuolat aptinkamas mėginant išaiškinti tokių šūksnių ištakas, – nereta jų kitakalbė kilmė: rusų *ай-люли!*, *леле-леле!*, ukrainiečių *зелело!* – graikiška; graikų *αί λίνε!* – finikietiška; altajiečių *оурьд*, rusų *оуреду* – iš šiaurės Kaukazo (adygų?). Darybos bei semantikos neskaidrumas kaip tik ir skatina juos atitinkamai perprasminti. Robertas Greivsas (Robert Graves – Грейвс 1992: 31), paminėjęs graikų stūgavimus Atėnės garbei *όλοлу, όλοлу* (iš jų – graikų veiksmožodinis vedinys *όλολούζω* ‘kaukti, staugti, klykti’, ‘džiūgauti’, etimologiškai tikriausiai tapatus lotyniškajam *ululo* ‘kaukti, staugti, klykti, šauktis aimanomis, raudomis’), remiasi Herodotu, spėjusiu juos esant kilusius iš Libijos („Istorija“ IV.189): „Man atrodo, kad ir moterų raudojimas šventyklose čia bus pirmiausia atsiradęs, nes libės yra nuostabios raudotojos“ (Herodotas 1988: 266). Kalbėdamas apie maginio folkloro ištakas, Eleazaras Meletinskis pažymi, kad „archajiškoje, t. y. sinkretinėje, mitopoetinėje stadijoje“ neretai „dainose pavartojami

genties kaimynės žodžiai, skambantys kaip nesu-prantamas vėblenimas“ (Мелетинский 1994: 88).

Tokios paralelės daro gana pateisinamą kitakalbio šaltinio paiešką ir rytų slavų dainų refrenams (*ої дуд(у)-ладо!*

Dėl to derėtų atidžiai įsiklausyti į Norberto Vėliaus mintis apie lietuvių sutartinių (darbo, šeimos, vestuvinių, karinių ir kt.) refrenus. Po mirties paskelbtas jo straipsnis „Apie priedainio *lado* lietuvių sutartinėse semantiką“ (Велюс 2000), remiantis publikacijos rengėjo įžangoje pateiktais duomenimis, autorius buvo pateiktas „ne kaip užbaigtas darbas, o kaip medžiaga, raginanti šią temą tyrinėti baltų–slavų sąsajų plotmėje“ (Велюс 2000: 189, išnaša). Iš tikrųjų, lietuvių priedainiai labai panašūs į rytų slavų (plg. lie. *Lado, lado, lado didis mūsų dieve!* ir ru. Penzos apylinkų *ої дуди, ої ладо*), kitąsyk tokie panašūs, kad atrodo kone kaip vertimas: plg. lie. *Lado, lado ir mano lado* Strykovskio kronikoje greta ru. Oriolo apylinkių *Ах и лелѣ, ладо мое*, abiem atvejais reikiamoje vietoje net įterpiant semantiškai susilpnintą jungtuką / dalelytę ‘ir’. Vis dėlto „transliavimo“ kryptis lieka neaiški, juolab kad rusų šio pobūdžio tekstai sutinkami itin toli nuo Lietuvos ir net nuo ankstesnės plačios baltų gyventos teritorijos. Pietų slavų analogijos mažiau panašios į lietuvių refrenus, bet tai ir suprantama. Išaiškintų tekstinių sankirtų stoką ir lingvogeografinės informacijos, kuri, mūsų nuomone, galėtų padėti atskleisti įtakos vektorius, ribotumą turėtų atsverti kryptingi tyrimai. Įsitraukęs į Lado vaizdinio mitinių ištakų paiešką N. Vėlius nesimėmė lietuvių dainų medžiagos lyginti su rytų slavų ir net neiškėlė tokios problemos, galimas daktas, tikėdamasis jos imtis vėliau. Tačiau, kaip minėjau, darbu nebuvu lemta tapti užbaigtam.

Šiaip ar taip, aišku, kad *ої дуд-ладо* tipo refrenų kilmės tyrimai, kuriuose neatsižvelgiama į baltiškąsias paraleles, neturi perspektyvų.

O pradžioje cituotas A. Afanasjevo teiginys, esą Perunas paprastai vadintas „seneliu“, deja, nepagrįstas pavyzdžiais. Vis dėlto galima pateikti nagrinėtiesiems refrenams artimų folkloro tekstų, kuriuose šauksmininkai *Ладо* ‘Lado’ ir *Перуне* ‘Perune’ eina pagrečiui su griaustinio dievų lydinčiu šauksmininku *отче* ‘tėve’. Antai: *Геї, Ладо, геї! А ты, Перуне, Отче над Ладом, геї ты, Перуне...* „Ei, Lado, ei! O tu, Perune, Lado tėve, ei tu, Perune...“ (Дей 1963: 379). Sutrūkinėjusi šaukiamoji sintaksė, pabrėžtinai jaustukinis jos pobūdis, skurdus kontekstas ir kitos aplinkybės verčia pripažinti smarkią semantinę eroziją. Teksto prasminis nepa-

kankamumas neleidžia nustatyti užtikrinto giminystės santykio tarp Peruno ir Lado, juolab kad pastarasis – kaip pagoniška slavų dievybė – kuo toliau, tuo labiau ima atrodyti tesąs pernelyg audringos kabinetinės vaizduotės vaisius.

SANTRUMPOS:

- Gieysztor 1982 = Aleksander Gieysztor. *Mitologia Słowian*. Warszawa, 1982.
- Herodotas 1988 = Herodotas. *Istorija*. Iš senosios graikų kalbos vertė Jonas Dumčius. Vilnius: Mintis, 1988.
- Potkański 1924 = Karol Potkański. *Wiadomości Długosza o polskiej mitologii — święto wiosenne Stado*. Iš: Karol Potkański. *Pisma pośmiertne*, II. Kraków, 1924.
- Šmits 1926 = Pēters Šmits. *Latviešu mitoloģija*. Rīgā, 1926.
- Абаев ИЭСОЯ IV = Василий Иванович Абаев. *Историко-этимологический словарь осетинского языка*, IV. Ленинград, 1989.
- Афанасьев ПВСП I = Александр Николаевич Афанасьев. *Поэтические воззрения славян на природу: Опыт сравнительного изучения славянских преданий и верований, в связи с мифическими сказаниями других родственных народов*, I. Москва, 1994 (фототипическое воспроизведение издания 1865 г.).
- БЕР I = Български етимологичен речник, I. София, 1971.
- Бернштам 1986 = Татьяна Александровна Бернштам. *Свадебный плач в обрядовой культуре восточных славян (XIX–начало XX в.)*. Iš: *Русский Север: Проблемы этнокультурной истории, этнографии, фольклористики*. Ленинград, 1986.
- Велюс 2000 = Норбертас Велюс. О семантике припева *lado* в литовских сутартинес. Iš: *Балто-славянские исследования 1998–1999 (XIV)*. Москва, 2000.
- Веселовский 1989 = Александр Николаевич Веселовский. Три главы из исторической поэтики. Iš: Александр Николаевич Веселовский. *Историческая поэтика*. Москва, 1989.
- Виноградова 1982 = Людмила Николаевна Виноградова. *Зимняя календарная поэзия западных и восточных славян: Генезис и типология колядования*. Москва, 1982.
- Гордеев I = Федор Иванович Гордеев. *Этимологический словарь марийского языка*, I. Йошкар-Ола, 1979.
- Грейвс 1992 = Роберт Грейвс. *Мифы Древней Греции*. Москва, 1992.
- Дей 1963 = *Ігри та пісні: Весняно-літня поезія трудового року*. Упоряд. О. І. Дей. Київ, 1963.
- ЕСУМ = *Етимологічний словник української мови*, I–. Київ, 1982–.
- Иванов, Топоров 1965 = Вячеслав Всеволодович Иванов, Владимир Николаевич Топоров. *Славянские языковые моделирующие семиотические системы (Древний период)*. Москва, 1965.
- Климов 1967 = Георгий Андреевич Климов. *Абхазско-адыгские этимологии I (исконный фонд)*. Iš: *Этимология 1965*. Москва, 1967.
- Марков 1899 = Андрей Марков. *Заметка о припеве у-редеди-да-редедя*. Iš: *Этнографическое обозрение*, 1899, Nr.1–2.
- Мелетинский 1994 = Елеазар Мойсеевич Мелетинский. *Поэтическое слово в архаике*. Iš: *Историко-этнографические исследования по фольклору: Сборник статей памяти Сергея Александровича Токарева*. Москва, 1994.
- МНМ II = *Мифы народов мира: Энциклопедия*, II. Москва, 1982.
- Нерознак 1978 = Владимир Петрович Нерознак. *Палеобалканские языки*. Москва, 1978.
- Потебня 1883–1887 = Александр Афанасьевич Потебня. *Объяснения малорусских и сродных народных песен*, I–II. Варшава, 1883–1887.
- СРНГ = *Словарь русских народных говоров*, I–. Ленинград–Санкт-Петербург, 1965–.
- Стемковская 1993 = Ю. Е. Стемковская. *Лексика Яна Коллара в «Чешско-немецком словаре» Й. Юнгмана*. Iš: *Ян Коллар – поэт, патриот, гуманист: к 200-летию со дня рождения*. Москва, 1993.
- Сумцов 1996 = Николай Федорович Сумцов. *О свадебных обрядах, преимущественно русских*. Iš: Николай Федорович Сумцов. *Символика славянских обрядов: Избранные труды*. Москва, 1996.
- Терещенко 1848 = Александр Васильевич Терещенко. *Быт русского народа*, I–VII. Санкт-Петербург, 1848.
- Толстой 1995 = Никита Ильич Толстой. *Аллилуйя*. Iš: *Славянские древности: Этнолингвистический словарь*, I. Москва, 1995.
- Топоров 1996 = Владимир Николаевич Топоров. *Боги древних славян*. Iš: *Очерки истории культуры славян*. Москва, 1996.
- Трубачев 1959 = Олег Николаевич Трубачев. *История славянских терминов родства и некоторых древнейших терминов общественного строя*. Москва, 1959.
- Трубецкой 1911 = Николай Сергеевич Трубецкой. *Редедя на Кавказе*. Iš: *Этнографическое обозрение*, 1911, Nr. 1–2.
- Фасмер = Макс Фасмер. *Этимологический словарь русского языка*, I–IV. Москва, 1964–1973.
- Чебанюк 1987 = *Календарно-обрядові пісні*. Упоряд. О. Ю. Чебанюк. Київ, 1987.
- Шагиров 1973 = Амин Кабцуевич Шагиров. *Этимологический разбор кабардинской песенной фразы узрейдэ рейдэ оу (или у-э-э) редэдэ махуэ*. Iš: *Этимология 1971*. Москва, 1973.
- Шагиров 1977 II = Амин Кабцуевич Шагиров. *Этимологический словарь адыгских (черкесских) языков*, II: П–I. Москва, 1977.
- ЭССЯ = *Этимологический словарь славянских языков: Праславянский лексический фонд*, I–. Москва, 1974–.

Versta iš: Анатолий Федорович Журавлев. *Эволюции смыслов*. Москва, Издательский дом ЯСК, 2016, p. 337–343.

Iš rusų kalbos vertė Dainius RAZAUSKAS

Oi did lado and analogues

Anatolij ZHURAVLEV

This is a translation of modern Russian linguist and mythologist Anatolij Zhyravlev's article about the Russian folk song refrain "Oi did lado". The article deals in more detail with the issue of the mythical Slavic deity Lado. In truth, it isn't entirely clear whether, on the one hand, it is a Slavic deity (as it is known also in Lithuania) and, on the other hand, whether such a deity even existed at all, that maybe it is a creature of "office mythology". Through a broad range of tradition parallels, the article examines in more detail the relation of the sung folklore's refrain to other language parts, including metonymy.